

Handläggare
Sami Persson-Hentunen
Telefon: 0850819427

Till
Farsta stadsdelsnämnd
2020-05-28

Äldre med psykisk ohälsa

Yttrande till Stadsrevisionen

Förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över Stadsrevisionens projektrapport Äldre med psykisk ohälsa (nr 3/2020).

Sammanfattning

Stadsrevisionen har genomfört en granskning för att bedöma om äldrenämnden och de tre stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör, Farsta och Södermalm bedriver ett ändamålsenligt arbete med att förebygga och uppmärksamma psykisk ohälsa bland personer som är 65 år eller äldre. I sin projektrapport lyfter revisionen fram behov av olika förbättringsåtgärder. För Farstas del gäller det bland annat att förvaltningen behöver utveckla och samordna planeringen, uppföljningen och analysen av det förebyggande arbetet riktat till målgruppen.

Förvaltningen har sammanställt planerade åtgärder som säkerställer att arbetet med att förebygga och uppmärksamma psykisk ohälsa hos målgruppen sker i enlighet med lagstiftning, stadens budget och stadens riktlinjer för äldreomsorg.

Bakgrund

Socialstyrelsen uppskattar att omkring 20 procent av alla äldre personer lider av psykisk ohälsa, vilket gör det till en av landets största folksjukdomar. Socialstyrelsen konstaterar att många i målgruppen i första hand möter äldreomsorgen och det är därför viktigt att berörd personal kan identifiera psykisk ohälsa. Kommunfullmäktige har också beslutat att stadsdelsnämnderna ska nå och utveckla insatser till äldre personer som lider av psykisk ohälsa.

Stadsrevisionen har genomfört en granskning för att bedöma om staden bedriver ett ändamålsenligt arbete med att förebygga och uppmärksamma psykisk ohälsa bland personer som är 65 år och äldre. Granskningen har omfattat äldrenämnden och

stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör, Farsta och Södermalm. Farsta stadsdelsnämnd har ingått i granskningen eftersom Farsta har högst andel personer över 80 år i staden.

Granskningen har mynnat ut i en revisionsrapport, som har remitterats till berörda instanser för yttrande senast den 29 maj.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av handläggare vid avdelningen för individ- och familjeomsorg efter samråd med avdelningen för äldreomsorg och avdelningen för stadsutveckling.

Rapporten i sammanfattning

Denna sammanfattning fokuserar på de delar i revisionsrapporten som berör Farsta stadsdelsnämnd.

Psykisk ohälsa och stadens ansvar

Begreppet psykisk ohälsa omfattar både mindre allvarliga psykiska problem som oro och lättare nedstämdhet samt mer allvarliga symptom som uppfyller kriterier för psykiatriska diagnoser som depression, ångestsjukdomar och psykossjukdomar. Faktorer som kan bidra till psykisk ohälsa hos äldre är bland annat förändringar i hjärnan, kroppslig sjukdom, låg fysisk aktivitet, bristfällig kost och ensamhet. Vid 75 års ålder beräknas 15 till 25 procent lida av någon form av psykisk ohälsa. Studier visar att depression är lika vanligt bland äldre som demens och att psykisk ohälsa är vanligare bland personer över 65 år än hos yngre personer. Konsekvenserna av psykisk ohälsa sträcker sig över fler olika områden, exempelvis från ökad användning av sjukvård och hemvård till en försämrad livskvalitet hos individen.

Stadsdelsnämnderna ansvarar bland annat för biståndsbedömning och verksamhet i enlighet med socialtjänstlagen för äldreomsorg. Staden ansvarar för hälso- och sjukvård för de personer som bor i särskilda boendeformer, dagverksamhet och daglig verksamhet. Ansvaret gäller till och med nivån för den legitimerade sjuksköterskans, arbetsterapeutens och fysioterapeutens yrkesansvar. Utifrån stadens budget för 2019 ska ofrivillig ensamhet bland äldre motverkas och vid biståndsbedömning ska särskild hänsyn tas till ålder, oro och ensamhet. Enligt stadens riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg ska omvårdningsinsatser tillgodose den enskildes fysiska och psykiska behov.

Det förebyggande arbetet

Kartläggning och planering: Farsta stadsdelsnämnd följer utvecklingen av det totala antalet äldre inom stadsdelsområdet. Däremot har den faktiska målgruppen inte kartlagts i sin helhet. En avgränsad kartläggning har genomförts avseende brukare som tidigare funnits inom socialpsykiatrins sysselsättning och som övergått till äldreomsorgen. Revisorerna har haft svårt att få en samlad bild av det förebyggande arbetet eftersom detta är fördelat mellan tre avdelningar. Nämndens verksamhetsplan nämner dock att den öppna seniorverksamheten bland annat ska främja psykisk hälsa och motverka ensamhet och isolering.

Förebyggande insatser och information: Farsta stadsdelsnämnd har förebyggande insatser för äldre, exempelvis har projektmedel för att motverka ofrivillig ensamhet och bryta isolering använts inom hemtjänsten. Nämnden informerar även om de förebyggande insatserna genom flera olika kanaler. Informationsspridningen till hemtjänstutförarna kan utvecklas.

Uppsökande verksamhet: Farsta stadsdelsnämnds biståndsenhet gör utskick per post om nämndens insatser till äldre från 75 år som inte är aktuella inom äldreomsorgen. Information erbjuds även via hembesök och informationsträffar. Nämndens planering av det uppsökande arbetet är dock inte dokumenterat utan baseras på en muntlig rutin. Uppföljning av arbetet gjordes i nämndens verksamhetsberättelse 2018. Nämnden saknar en dokumenterad analys, exempelvis om det uppsökande arbetet är ändamålsenligt.

Uppföljning och analys: Farsta stadsdelsnämnd följer upp vissa delar av verksamheten i tertialrapporter och verksamhetsberättelsen. Det saknas dock en samlad uppföljning och analys av nämndens förebyggande arbete. Nämnden följer upp och dokumenterar hur många som besöker respektive träffpunkt samt könsfördelning. Aktiviteterna utvärderas löpande i dialog med besökare och arbetsgrupperna.

Det uppmärksammande arbetet

Uppmärksamma psykisk ohälsa: Inom Farsta stadsdelsnämnds biståndsbedömning finns särskilda grupper som arbetar med målgruppen. Den psykiska hälsan ska bland annat uppmärksammas i utredningarna. I majoriteten av granskade fall hade detta dokumenterats men det finns exempel på utredningar där dokumentationen om den psykiska hälsan är begränsad eller saknas helt. Inom hemtjänsten finns det en särskild rutin som beskriver hur arbetet med psykisk ohälsa ska bedrivas.

Biståndsbedömda insatser: Farsta stadsdelsnämnd har biståndsbedömda insatser som svarar upp mot målgruppens behov. Insatserna omfattar bland annat social samvaro, ledsagning, utevistelse, boendestöd och särskilt boende. Utförandet av insatserna kan även anpassas utifrån brukarens psykiska hälsa. Granskningen har identifierat några utmaningar. Chefer och medarbetare inom hemtjänsten anser att beviljad tid i vissa fall inte speglar att det kan ta längre tid att utföra insatser hos brukare i målgruppen, samtidigt som intervjuade på beställarsidan upplever sig begränsade av budget och stadsgemensamma schabloner som tidsberäkningen utgår från.

När en brukare med aktuellt ärende inom socialtjänsten vid 65 års ålder ska överföras till äldreomsorgen uppstår även andra utmaningar i form av oklarheter rörande överlämningen samt vilka insatser som ska kvarstå. Enligt några intervjuade råder det även oklarheten om hur ärenden där brukare har svårigheter att hantera sin egen ekonomi ska hanteras eller i vilken del av organisationen ansvaret ligger. Handläggningstiderna vid ansökan om god man uppges vidare vara långa i många fall.

Samverkan: Stadsdelsnämnderna behöver ha en etablerad samverkan med Region Stockholm. Farsta stadsdelsnämnds biståndsenhet saknar en dokumenterad rutin för detta.

Uppföljning och kvalitetssäkring: Farsta stadsdelsnämnd följer inte upp samtliga biståndsbedömda insatser i enlighet med stadens riktlinjer. Exempelvis följs inte hemtjänstinsatser upp i tid och i vissa fall inte genom hembesök hos den äldre. Nämnden saknar även dokumenterade rutiner för uppföljningen när det gäller inriktning, omfattning och dokumentation. Nämndens biståndsenhet för äldreomsorg har enligt uppgift utövat egenkontroll i form av genomgång av biståndshandläggarnas dokumentation under 2019. Inom hemtjänsten finns det en plan för egenkontroll och kontrollerna har dokumenterats.

Personalens kompetens

Farsta stadsdelsnämnd har en aktuell och dokumenterad kompetensförsörjningsplan. Planen beaktar psykisk ohälsa som ett område där nämnden behöver öka sin kompetens för att möta brukarnas behov. Såväl chefer som medarbetare ser behov av kontinuerliga utbildningsinsatser då målgruppen ökar och förändras. Biståndshandläggarna har under 2019 genomfört två

utbildningsdagar om psykisk ohälsa och de upplever att de behöver kompetensutveckling om mer komplexa diagnoser.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen instämmer i huvudsak i Stadsrevisionens slutsatser och de överlämnade rekommendationerna. Förvaltningen förtydligar nedan vilka åtgärder som kommer att vidtas och hur de befintliga förutsättningarna ser ut.

Det förebyggande arbetet

Kartläggning och planering: Förvaltningen kommer att se över möjligheten att utöka kartläggningen av målgruppen och syftet med ett sådant underlag. Förvaltningen delar revisionens uppfattning om att planeringen av det förebyggande arbetet kan utvecklas och samordnas mellan de berörda avdelningarna.

Förvaltningen har valt att ha en organisation som utgår från typ av verksamhet, snarare än målgrupp. Förvaltningen har till exempel sett att öppna mötesplatsverksamheter har samordningsvinster oavsett om de riktas mot barn, unga eller seniorer. De öppna mötesplatserna med insatser som inte är biståndsbedömda finns därför inom en och samma avdelning. Förvaltningen har därmed förstärkt utbytet och samordningen mellan fritidsgårdar för unga, som i hög utsträckning delar utmaningar med mötesplatser för seniorer.

Förebyggande insatser och information: Förvaltningen kommer att se över och utveckla hur information om förebyggande insatser kan överlämnas systematiskt till samtliga hemtjänstutförare.

Uppsökande verksamhet: Förvaltningen planerar en aktivitet till nästa år om det uppsökande arbetet för äldre med psykisk ohälsa. Förvaltningen kommer även säkerställa att rutinen för hur arbetet ska bedrivas kommer att dokumenteras och göras tillgänglig för samtliga medarbetare.

Uppföljning och analys: Förvaltningen välkomnar revisionens rekommendation att äldrenämnden bör utveckla en övergripande uppföljning och analys. Äldrenämnden kan stödja stadsdelsnämnderna med utvärderingsteknik, enkäter med mera. Detta underlättar jämförelsen mellan stadsdelsnämnderna.

Det uppmärksammande arbetet

Uppmärksamma psykisk ohälsa: I den utredning som görs hos äldreomsorgens biståndsenhet när någon söker bistånd används

stadens kartläggnings- och bedömningsinstrument. Detta uppmärksammar psykisk hälsa som ett av de livsområden som ska utredas. Berörda medarbetare har fått en utbildningsdag om psykisk ohälsa för att höja kunskapsnivån. Medarbetarna har även fått utbildning i samtalsmetoden *Motiverande samtal* vars förhållningssätt underlättar samtalen. Utredningarnas innehåll och kvalitet säkerställs på regelbundna ärendedragningar och biståndsenheten har en metodstödjare som vid behov kan ha genomgång av arbetssätten för utredning och dokumentation.

Biståndsbedömda insatser: Förvaltningen instämmer i de utmaningar som revisionen har lyft fram. Stadens budgetstyrning och schabloner för tidsberäkning påverkar i viss utsträckning möjligheten att utföra insatser för målgruppen under den beviljade insatstiden. Staden har infört ramtid, vilket delvis skapar mer flexibilitet för utförarna att använda den beviljade tiden utifrån dagsaktuella behov hos den äldre.

Vidare har förvaltningen sedan tidigare identifierat behovet av att utveckla överlämningen av ärenden mellan enheter när brukare fyller 65 år.¹ Förvaltningen ser ett behov av att stadens insatskatalog för äldreomsorg utökas och delvis överlappar med de insatser som erbjuds inom socialpsykiatri. När det gäller äldres svårigheter att hantera sin ekonomi har förvaltningen under 2019 utarbetat en ny rutin som förtydligar processen för remiss till den form av bistånd som kallas *egna medel*. Förvaltningen kommer att följa upp berörda medarbetares kännedom om rutinen. Förvaltningen håller i övrigt med om att överförmyndarnämndens handläggningstider vid ansökan om god man är långa.

Samverkan: Förvaltningens biståndsenhet för äldreomsorg har regelbundna möten med Region Stockholm. Förvaltningen kommer att se över möjligheten att dokumentera samverkansrutiner inom ramarna för detta forum.

Uppföljning och kvalitetssäkring: Biståndsbedömda insatser ska följas upp i enlighet med stadens riktlinjer. Äldreomsorgens biståndsenhet följer riktlinjerna och gör uppföljningar minst en gång per år och även vid förändrat hjälpbehov. Uppföljningarna sker i huvudsak genom hembesök. Kartläggningen och dokumentationen görs i enlighet med stadens kartläggningsystem och utöver det

---

¹ När personer som får bistånd enligt socialtjänstlagen fyller 65 år förs ansvaret för handläggningen över till äldreomsorgens biståndsenhet.

används stadens rutin för kvalitetsuppföljning av insatsens utförande.

Biståndsenheten har i övrigt en skriftlig metodhandledning som vägleder medarbetarna vid uppföljningen. Biståndsenhetens plan för egenkontroll har dokumenterats i det integrerade ledningssystemet i samband med framtagandet av nämndens verksamhetsplan 2020.

Personalens kompetens

Förvaltningen håller med revisionen om att vi behöver bibehålla och öka personalens kompetens när det gäller psykisk ohälsa bland äldre. Förvaltningen ser även en ökande andel äldre med allvarlig psykisk sjukdom och komplexa behov. Biståndsenheten för äldreomsorg har en kunskapsbank med material från sin temadag om äldrepsykiatri och kontaktuppgifter till Regionens psykiatri. Förvaltningen kommer att se över hur behovet av utbildningsinsatser till berörda medarbetare i övrigt kan tillgodoses.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över Stadsrevisionens projektrapport.

Kerstin Sandström
Stadsdelsdirektör

Jonas Wilhelmsson
Avdelningschef

Bilaga

Stadsrevisionens projektrapport nr 3/2020, Äldre med psykisk ohälsa

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Kerstin Sandström, Stadsdelsdirektör	2020-05-07
Jonas Wilhelmsson, Avdelningschef	2020-05-07